

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 5 (7)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

5

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Minojiddinov A.A. Meva-sabzavot tarmog‘i korxonalarini boshqarishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish yo‘llari	8
Mirzayev A.T., Dilnozaxon M. O‘zbekistonda turizm marketingi samaradorligini baholash va uni takomillashtirishning integratsiyalashgan mexanizmi.....	12
Shavkatov A.Sh. O‘zbekistonda kichik biznes rivojlanishining institutsional va makroiqtisodiy asoslari.....	16
Махамаджанов М.М. Инновационная трансформация банковского сектора Узбекистана: общесистемные тенденции и финансовые результаты.....	20
Sativaldiyeva G.X. IFRS 16 “Ijara” xalqaro standartiga muvofiq ijara hisobidagi o‘zgarishlar.....	24
Ismailov X.M. Aloqa korxonalari moliyaviy barqarorligini ta‘minlash metodologiyasini takomillashtirish masalalari.....	28
Yusubov I.I. Mintaqada iqtisodiyotni barqarorlashtirishda raqamli xizmatlarning rivojlanishi.....	32
Saidaxmedov N.X. Paxta-to‘qimachilik klasterlari faoiyatini shakllanishi va rivojlanishining zamonaviy nazariyalari.....	35
Istamqulov D.Q., Danyarova F.B. Milliy iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni takomillashtirish yo‘llari.....	40
Aipova I.I. Resurs samaradorligini baholashning nazariy usullari va ko‘rsatkichlari.....	43
Mirzaraximova A.A. Tijorat banklari tomonidan aloqa sohasini moliyalashtirish samaradorligini oshirish yo‘llari.....	49
Xalmirzaev A.A. Yer va suv resurslaridan samarali foydalanishda hududiy ixtisoslashuvning ahamiyati va iqtisodiy samaradorligi.....	53
Sidikov Z.A. Sirdaryo viloyatida sanoatlashtirish jarayonining hududiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta‘siri.....	59
Usmanova N.Y. Raqamli iqtisodiyotda menejment qarorlarini qabul qilishda innovatsion texnologiyalarning roli.....	63
Ergashev R.X., Rajabaliyeva I.A. Transport-logistika infratuzilmasini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirish va uning samaradorligini oshirish.....	67
Raximova D.S. Barqaror restoran amaliyotlari: oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish va qayta ishlashning innovatsion yondashuvlari.....	70
Narzullayeva X.A. Investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishning xalqaro tajribalari.....	76
Muxitdinov Sh.Z. Kichik agrobiznes subyektlarida mahsulotlar eksportini rivojlantirishga ta‘sir etuvchi omillar.....	84
No‘monov O.O‘. Agrotadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatiga ta‘sir etuvchi makroiqtisodiy va mikroiqtisodiy omillarni kompleks baholash.....	88
Yeshimbetov U.X. O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlantirishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish.....	92
Raximova K.N. Tadbirkorlik sharoitida yashil biznesni tashkil etish va rivojlantirishining o‘ziga xos xususiyatlari	97
Хошимов П.З., Тўрахожайев Х.Х. Ислоний банкларнинг ишлаш таомойиллари ва ислон молия тизимининг Ўзбекистон иқтисодиётига таъбиқи.....	100
Sattarov R.A. An integrated methodological framework for evaluating and forecasting interregional economic cooperation: an input-output approach (evidence from Uzbekistan).....	107
Farmanov J.Z. Mintaqada asalarichilik ekotizimining tamoyillari va ekologik-geografik xususiyatlarini takomillashtirish	111
Qurbonov A.B. Janubiy iqtisodiy rayonda qishloq xo‘jaligi orxonlarining tarkibiy o‘zgarishi va agrar kooperatsiyani rivojlantirish yo‘nalishlari.....	114
Тоштемиров Т.Т. Ўзбекистонда кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини кенгайтиришда солиқ механизмларида фойдаланиш масалалари.....	119
Arziyev M.A. O‘zbekiston iqtisodiyotini transformatsiyalash sharoitida oilaviy tadbirkorlikni rivjlantirishning ustuvor yo‘nalishlari.....	122
Maxkamova S.Sh. Ekologik innovatsiyalar orqali yerni oqilona boshqarishning tashkiliy va iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	127
Olimova N.X. Yashil moliyalashtirishning rivojlanish tendensiyalari hamda hozirgi amaliyoti: milliy kontekst	137
Zaylobitdinova H.X. Davlat oliy ta‘lim muassasalarining tijorat faoliyatini samarali boshqarish strategiyalari.....	141
Komilov A.I. Evolution of the catering industry in the context of digital technologies.....	145

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

Sotvoldiyev N.N. Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda mehnat bozoriga ta'sir etuvchi omillar.....	149
O'rinov A.A. Sanoat tarmoqlarining investitsion imkoniyatlarini barqarorlik indikatorlari asosida boshqarish mexanizmlari.....	154
Ahmadaliyeva R.A. O'zbekistonda xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashish samaradorligi.....	158
Uzganbayeva D.T., Alimova Sh.F. The role of investment strategies in transforming small business entities into large corporate structures.....	162
Goziyev M.Sh., Abdufattoyeva M. Sun'iy intellekt asosida iqtisodiy qarorlar qabul qilish samaradorligini oshirish.....	167
Qobilov H., Uzganbayeva D.T. O'zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning ro'li: so'nggi yillardagi islohotlar sharoitida iqtisodiy o'sish va bandlikka qo'shayotgan hissi.....	170
Sotiboldiyeva R., Uzganbayeva D.T. O'zbekistonda xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirishda moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining ahamiyati.....	174
Маматкулов З.Ш. Хизмат кўрсатиш фаолиятининг шакллантириш ва бошқаришда хориж тажрибаларидан самарали фойдаланишнинг инновацион йўналишлари.....	179
Shamsiddinov P., Uzganbayeva D.T. Iqtisodiyotning raqamlashtirishning afzaliklari va uning oqibatlari.....	185
Qosimov A.S. Jizzax viloyati mahallalarining qayta nomlanishi va demografik jarayonlar va iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari.....	189
Qodirov A., Tulaganov E.J., Berdimurodov U.S. Inson kapitalini kapitalizatsiya qilish va samaradorligini oshirish.....	192
Saidkarimova M.I., Sobirov O.A. Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish yo'llari.....	199
Saidova M.J. Sanoat transformatsiyasi sharoitida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni (Andijon viloyati misolida)	203
Юсупов А.С., Пардаев Х.Ф. Динамическое управление международным портфелем акций: механизмы ребалансировки и преимущества глобальной диверсификации в условиях волатильности валютных рынков.....	206
Burxonov J.X., Soliyev I.I. Mehnat bozorini tartibga solishda innovatsion yondashuvlarning xorij tajribasi tahlili.....	213
Xaitbaev J.O. Mintaqa iqtisodiyotini barqarorligini ta'minlashda suv resurslaridan foydalanishning ko'p omilli ekonometrik modellari.....	217
Saidov U.S. Kichik tadbirkorlik subyektlarida ekologik innovatsiyalarni rag'batlantirishning moliyaviy yo'nalishlari.....	221
Nurmaxanmadov N.B. Iqtisodiyotning ekologiyaga ta'sir moyilligining oshib borishi muammosi.....	224
Xudayberdiyev K. Davlat xaridlarida elektron platformalar faoliyatini optimallashtirishda sun'iy intellektga asoslangan moderatsiya mexanizmlarining roli.....	230
Xolxo'jayev E.G'. Davlat xaridini tashkil etishda elektron savdolardan foydalanish samaradorligi hamda imkoniyatlari tahlili.	234
Rustamova F.A. Qishloq joylarda tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy samaradorligini baholash va uni oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari.....	238
Ikromov A. Iqtisodiy jarayonlarni ekonometrik modellashtirishda integro-differensial tenglamalarning o'rni va ularni tadqiq etish.....	241
Sarimsakov B.R., Usmonov J.Q. Xorijiy mamlakatlarda inson kapitalidan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida samarali foydalanish tajribalari.....	245
Maraimov I.R. O'zbekistonda kambag'allikni kamaytirish va aholi turmush farovonligini oshirish.....	251
Yusupov Sh.B. Xorazm viloyatida sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini baholash va oshirish yo'llari: 2020–2025 yillar tahlili va 2030 yilga prognoz.....	256
Chintemirova D.Sh. Hududlar kesimida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari.....	260
Xusanova Z.R. Ayollar tadbirkorligini rivojlantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari va unga ta'sir ko'rsatuvchi omillar.....	265
Tajiboyev S.O., Gulimboyev S.I. Moliyaviy siyosatning investitsiya muhitiga ta'siri.....	270
Tajiboyev S.O. G'aznachilikda to'lovlarni amalga oshirish.....	275
Xaydarov M., Baxtiyorov I. Innovatsion iqtisodiyot g'oyalari va ularni oliy ta'lim tizimi orqali qo'llashning nazariy asoslari.....	279
Ким Т.В., «Зарубежный опыт развития циркулярной экономики и её роль в формировании ресурсосберегающей модели экономического развития».....	286

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

Saydullayeva R.U. Analysis of financial efficiency and profitability in the green economy: the role of IAS and IFRS standards.....	292
Galatov A.A., Karimova G.A. O‘zbekistonda Islomiy moliyaviy xizmatlar ko‘rsatuvchi nobank tashkilotlar faoliyati va strategik boshqaruv tizimining tahlili.....	296
Tursunov F.U. Oliy ta‘lim sifati monitoringini takomillashtirish mexanizmlarini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari... ..	300
Yakhshiboev R.E. Retrieval-augmented generative AI for smart learning content.....	303
Ergashev S.A. Sanoat korxonalarini barqaror rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish: ilmiy-nazariy va amaliy asoslar.....	307
Абдуллаева Р.Ғ., Тажибаева Н.Ф. Ўзбекистон иқтисодиётида инвестицияларнинг устувор йўналишлари ва ривожланиш истиқболлари.....	311
Sayfullayev J. Why organizations struggle to implement green management practices: key barriers and practical solutions.....	316
Sirojiddinov K.I. Korxonaning raqobatbardoshligini baholash usullari.....	319
Ibraximov X.S. Mintaqalarda tadbirkorlik muhitini shakllantirishda kichik biznesni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning o‘rni va mexanizmlari.....	324
Tajibayev K.Q. Farg‘ona vodiysida kichik biznes sub’ektlari raqobatbardoshligini oshirishning metodologik asoslari.....	328
Abdulxakimov Z.T. Barqaror rivojlanish evolyusiyasi va tarkibiy qismlari masalalari.....	332
Pazilidinov M.M. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlarning raqamlashtirish tajribasi.....	337
Жураева М.З., Ахмедов Р.М. Экосистема применения системного подхода в менеджменте транспортной инфраструктуры.....	341
Ахмедов Р.М. Основные требования к разработке системного подхода в менеджменте дорожного хозяйства Республики Узбекистан.....	348
Mamasiddiqova F.X. Qishloq xo‘jaligida mahallalar ixtisosligi: nazariy asoslar, regional tahlil va rivojlantirish istiqbollari.....	353
To‘rayev A.A. Mehnat bozorini texnologik transformatsiyalash sharoitida ishchi kuchi raqobatbardoshligini oshirish mexanizmlari.	358
Солиев И.И. Концептуальные основы институциональной автономии вузов в условиях модернизации системы образования Узбекистана.....	362
Xasanov S.Q. Sanoat korxonalarini rivojlantirishda modernizatsiya va klaster yondashuvining o‘rni.....	365
Murodov A. Aholining real pul daromadlarini va xarid qobiliyatini oshirishning nazariy asoslari.....	369
Карабаев Р.З. Искусственный интеллект в цифровой экономике Узбекистана.....	374
Rasulova Sh.A. Bozor iqtisodiyotida monopoliyaning mohiyati, shakllari va uning O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta‘siri.....	378
Salimov A.F., Rasulova Sh.A. Bozor muvozanati va unga ta‘sir ko‘rsatuvchi omillar.....	381
Sattarova G.X. O‘zbekiston logistika bozorida yuk tashish xavflarini sug‘urta orqali kamaytirishning iqtisodiy samaradorligi.....	385
Муродхўжаева Ф.М. Маҳаллий саноатни шакллантиришда кластер ёндашуви ва 2030 йилгача трансформациянинг прогноз параметрлари (Наманган вилояти мисолида).....	389
Yoqubjonov R.R. Kichik biznes mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion yondashuvlar.....	396
Nasritdinov B.X. Risklarni integral baholash kichik biznesda moslashuvchan boshqaruv tizimi asbobi sifatida	400
Abdurazzoqov H.A. O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonining hozirgi holati va tendentsiyalari.....	406
Turgunov M.M., Soliyev I.I. Milliy innovatsion tizim samaradorligini oshirishning strategik yo‘nalishlari.....	411
Kuzimuratova D.M. O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish va takomillashtirish.....	414
Soyibjonov I.S. Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida rivojlantirish.....	419
Axmadjanov I.I. Shaharlar va shahar aglomeratsiyalari mintaqalar va mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining drayveri.....	423
Odinayev G‘.J. Nogironligi bo‘lgan aholi qatlamini strategik sohalarda band qilish loyihalari.....	427
Abduvahobov V.B. Jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashishning global standartlari va O‘zbekiston tajribasi: kompleks tahlil.....	430
Қўзиёва Н.Н. Билвосита солиқларнинг шаклланиши ва ривожланиб бориши.....	435

**QISHLOQ JOYLARDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING IQTISODIY
SAMARADORLIGINI BAHOLASH VA UNI OSHIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY
MEKANIZMLARI**

**ОЦЕНКА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ СУБЪЕКТОВ
ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ И ОРГАНИЗАЦИОННО-
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ МЕХАНИЗМЫ ЕЁ ПОВЫШЕНИЯ**

**ASSESSMENT OF THE ECONOMIC EFFICIENCY OF ENTREPRENEURIAL ENTITIES
IN RURAL AREAS AND ORGANIZATIONAL-ECONOMIC MECHANISMS FOR ITS
IMPROVEMENT**

Rustamova Faridaxon Anvarjonovna

Andijon davlat texnika instituti Iqtisodiyot kafedrası assistenti

Annotatsiya

Mazkur maqolada qishloq joylarda faoliyat yuritayotgan tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy samaradorligini baholash usullari hamda uni oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari tahlil qilingan. Tadqiqot davomida iqtisodiy samaradorlik ko‘rsatkichlari, ularni aniqlash mezonlari va amaliyotdagi muammolar o‘rganilib, innovatsion yondashuvlar asosida samaradorlikni oshirish yo‘llari taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: Qishloq tadbirkorligi, iqtisodiy samaradorlik, tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar, rentabellik, innovatsion rivojlanish, klaster tizimi.

В данной статье рассматриваются методы оценки экономической эффективности субъектов предпринимательства в сельской местности, а также организационно-экономические механизмы её повышения. Исследованы показатели эффективности, проблемы практики и предложены инновационные пути их решения.

Ключевые слова: Сельское предпринимательство, экономическая эффективность, организационно-экономические механизмы, рентабельность, инновационное развитие, кластерная система.

This article analyzes the methods for evaluating the economic efficiency of entrepreneurial entities in rural areas and organizational-economic mechanisms for improving it. The study examines efficiency indicators, assessment criteria, and existing problems, and proposes innovative approaches to enhance productivity and profitability.

Keywords: Rural entrepreneurship, economic efficiency, organizational-economic mechanisms, profitability, innovative development, cluster system.

Qishloq hududlarida tadbirkorlikni rivojlantirish mamlakat iqtisodiy o‘shining muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, agrar sektor va unga tutash xizmat ko‘rsatish tarmoqlarida faoliyat yurituvchi tadbirkorlik subyektlari hududiy bandlikni ta‘minlash, aholi daromadlarini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli ularning iqtisodiy samaradorligini baholash va oshirish masalasi ilmiy va amaliy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Iqtisodiy samaradorlik tushunchasi ishlab chiqarish resurslaridan oqilona foydalanish orqali maksimal natijaga erishishni anglatadi. Qishloq joylarda bu jarayon ko‘plab omillar, jumladan infratuzilma yetishmovchiligi, moliyaviy resurslarga cheklangan kirish va innovatsiyalarni joriy etishdagi muammolar bilan bog‘liq.

Shu bilan birga, zamonaviy iqtisodiyotda samaradorlikni oshirish nafaqat ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, balki boshqaruv tizimini takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni joriy etish

va bozor mexanizmlaridan samarali foydalanishni ham talab etadi. Qishloq tadbirkorligining o‘ziga xos xususiyatlari uning iqtisodiy samaradorligini baholashda alohida yondashuvlarni talab qiladi.

Mazkur maqolaning maqsadi qishloq joylarda tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy samaradorligini baholash usullarini tahlil qilish va uni oshirishning samarali tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat.

Iqtisodiy samaradorlik masalasi ko‘plab olimlar tomonidan o‘rganilgan. Jumladan, A. Marshall o‘zining iqtisodiy nazariyalarida ishlab chiqarish omillaridan samarali foydalanish iqtisodiy natijalarning asosiy mezonini ekanligini ta’kidlaydi [1].

P. Samuelson esa o‘zining “Economics” asarida samaradorlikni resurslarning optimal taqsimlanishi orqali maksimal foyda olish jarayoni sifatida izohlaydi [2].

O‘zbek iqtisodchi olimlaridan S. G‘ulomov tadbirkorlik faoliyatining samaradorligini oshirishda innovatsion boshqaruv va modernizatsiya jarayonlarining muhimligini ta’kidlaydi [3]. Uning fikricha, ayniqsa qishloq hududlarida kichik biznes subyektlari uchun davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, B. Berkinov o‘zining ilmiy ishlarida qishloq xo‘jaligi korxonalarida samaradorlikni oshirish uchun resurslardan kompleks foydalanish va ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish zarurligini ko‘rsatib o‘tadi [4].

J. Stiglitz esa rivojlanayotgan iqtisodiyotlarda samaradorlikni oshirish uchun institutsional muhitni yaxshilash va bozor infratuzilmasini rivojlantirish muhimligini asoslab beradi [5].

Yuqoridagi ilmiy qarashlar shuni ko‘rsatadiki, qishloq joylarda tadbirkorlik samaradorligini oshirish ko‘p omili jarayon bo‘lib, u nafaqat iqtisodiy, balki tashkiliy va institutsional mexanizmlarni ham o‘z ichiga oladi.

Tadqiqot jarayonida iqtisodiy tahlil, taqqoslash, statistik kuzatuv va umumlashtirish usullaridan foydalanildi. Shuningdek, qishloq tadbirkorlik subyektlarining faoliyat ko‘rsatkichlarini baholashda rentabellik, mehnat unumdorligi va xarajatlar darajasi kabi ko‘rsatkichlar asos qilib olindi. Tahlil jarayonida innovatsion va an’anaviy yondashuvlar o‘zaro solishtirildi. Olingan natijalar asosida ilmiy xulosalar shakllantirildi.

Qishloq joylarda tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy samaradorligini baholash murakkab ko‘p omili jarayon bo‘lib, u ishlab chiqarish resurslaridan foydalanish darajasi, moliyaviy natijalar, mehnat unumdorligi hamda bozor sharoitlariga moslashuvchanlik kabi ko‘rsatkichlar orqali aniqlanadi. Amaliy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, qishloq hududlarida faoliyat yuritayotgan kichik biznes subyektlarining samaradorligi ko‘pincha infratuzilma rivojlanish darajasi va moliyaviy resurslarga kirish imkoniyati bilan bevosita bog‘liqdir.

Tadqiqot jarayonida an’anaviy boshqaruv usullariga asoslangan korxonalarda resurslardan foydalanish samaradorligi pastroq ekanligi, xarajatlar ulushi yuqori bo‘lib qolayotgani aniqlandi. Bunday sharoitda ishlab chiqarish jarayonlari ko‘proq qo‘l mehnatiga tayanadi va innovatsion texnologiyalar yetarli darajada joriy etilmagan bo‘ladi. Natijada foyda marjasi cheklangan, rentabellik darajasi esa barqaror emas.

Innovatsion yondashuv asosida faoliyat yuritayotgan tadbirkorlik subyektlarida esa aksincha, raqamli texnologiyalar, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va logistika optimallashtirish mexanizmlarining joriy etilishi hisobiga sezilarli ijobiy natijalar kuzatiladi. Xususan, ishlab chiqarish jarayonlarida vaqt va resurs sarfi kamayadi, mahsulot sifati yaxshilanadi hamda bozor talabiga moslashuv tezlashadi.

Quyidagi jadvalda qishloq tadbirkorlik subyektlarining an’anaviy va innovatsion faoliyat shakllari bo‘yicha asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichlari taqqoslangan:

Jadval natijalaridan ko‘rinadiki, innovatsion yondashuvlar qo‘llanilganda barcha asosiy iqtisodiy ko‘rsatkichlarda sezilarli o‘sish kuzatiladi. Ayniqsa, rentabellik darajasining ikki barobarga yaqin oshishi ishlab chiqarish jarayonlarining optimallashtirilishi va resurslardan samarali foydalanish bilan izohlanadi.

Qishloq joylarda tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy samaradorlik ko‘rsatkichlarini an’anaviy va innovatsion yondashuvlar asosida taqqoslash tahlili

Ko‘rsatkichlar	An’anaviy yondashuv	Innovatsion yondashuv	O‘zgarish tendensiyasi
Sotishdan tushgan tushum	100%	165%	+65%
Sof foyda darajasi	1,0 mlrd so‘m	1,8 mlrd so‘m	+80%
Xarajatlar ulushi	100%	78%	-22%
Mehnat unumdorligi	100 birlik	150 birlik	+50%
Rentabellik darajasi	12%	24%	+12%

Shuningdek, tahlillar shuni ko‘rsatadiki, qishloq hududlarida klaster tizimining joriy etilishi tadbirkorlik subyektlari o‘rtasidagi kooperatsiyani kuchaytiradi va qiymat zanjirini shakllantirishga xizmat qiladi. Bu esa xomashyoni qayta ishlash, logistika va sotuv jarayonlarining yaxlit tizim sifatida ishlashiga olib keladi.

Bundan tashqari, davlat tomonidan berilayotgan subsidiya va imtiyozlar ham samaradorlikni oshirishda muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, kredit resurslariga yengil kirish imkoniyati kichik biznes subyektlarining ishlab chiqarish quvvatini kengaytirishiga sharoit yaratadi. Natijada bandlik darajasi oshadi va hududiy iqtisodiy faollik kuchayadi.

Yana bir muhim jihat shuki, raqamli texnologiyalarni joriy etgan korxonalarda boshqaruv qarorlari tezkor qabul qilinadi, bu esa bozordagi o‘zgarishlarga moslashuvchanlikni oshiradi. Elektron hisob tizimlari, onlayn savdo platformalari va avtomatlashtirilgan logistika tizimlari qishloq tadbirkorligining raqobatbardoshligini sezilarli darajada kuchaytiradi.

Umuman olganda, o‘tkazilgan tahlillar natijasida shuni ta’kidlash mumkinki, qishloq joylarda tadbirkorlik samaradorligini oshirishning asosiy omillari quyidagilardan iborat:

- innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish;
- klaster va kooperatsiya tizimini rivojlantirish;
- moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish;
- infratuzilmani modernizatsiya qilish;
- kadrlar malakasini oshirish.

Mazkur omillarning kompleks ravishda amalga oshirilishi qishloq tadbirkorligining barqaror rivojlanishini ta’minlaydi va iqtisodiy samaradorlikning yangi bosqichga chiqishiga xizmat qiladi.

Qishloq joylarda tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy samaradorligini oshirish bugungi kunda milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishini ta’minlovchi eng muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. O‘tkazilgan tahlillar shuni ko‘rsatadiki, qishloq hududlarida faoliyat yuritayotgan kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarining samaradorligi bir qator ichki va tashqi omillarga bevosita bog‘liq bo‘lib, ularning eng asosiylari resurslardan foydalanish darajasi, boshqaruv tizimi sifati, innovatsion texnologiyalarni joriy etish holati hamda bozor infratuzilmasining rivojlanganlik darajasidir.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, an’anaviy boshqaruv usullariga asoslangan korxonalarda iqtisodiy ko‘rsatkichlar nisbatan past darajada shakllanadi. Bunda ishlab chiqarish jarayonlarining eskicha yondashuvlarga asoslanishi, mehnat unumdorligining cheklanganligi hamda xarajatlar ulushining yuqoriligi asosiy muammolar sifatida namoyon bo‘ladi. Bu holat esa rentabellik darajasining barqaror emasligiga va foyda hajmining yetarli darajada o‘smasligiga olib keladi.

Innovatsion yondashuvlar joriy etilgan korxonalarda esa butunlay boshqacha natija kuzatiladi. Raqamli texnologiyalar, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, zamonaviy logistika va marketing strategiyalarining qo‘llanilishi ishlab chiqarish samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Natijada resurslardan foydalanish optimallasadi, xarajatlar kamayadi, mehnat unumdorligi oshadi va eng muhimi, sof foyda hajmi sezilarli darajada ko‘payadi. Bu esa qishloq tadbirkorligi raqobatbardoshligini kuchaytiradi.

Shuningdek, tahlillar shuni ko‘rsatadiki, qishloq hududlarida klaster tizimini rivojlantirish va kooperatsiya aloqalarini mustahkamlash iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim rol o‘ynaydi.

Chunki bu yondashuv ishlab chiqarish zanjirini to‘liq integratsiya qilish, xomashyoni qayta ishlash darajasini oshirish va qo‘shimcha qiymat yaratish imkonini beradi. Bundan tashqari, davlat tomonidan berilayotgan soliq imtiyozlari, subsidiyalar va imtiyozli kreditlar ham tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Yana bir muhim jihat shuki, qishloq joylarda infratuzilmaning rivojlanishi – yo‘l-transport tizimi, internet tarmoqlari va logistika xizmatlarining yaxshilanishi – tadbirkorlik faoliyatining samaradorligiga bevosita ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bu esa mahsulotlarni bozorga tez va arzon yetkazib berish imkonini yaratadi hamda raqobat muhitini kuchaytiradi.

Umuman olganda, qishloq tadbirkorligining iqtisodiy samaradorligini oshirish kompleks yondashuvni talab etadi. Ya‘ni, bir vaqtning o‘zida innovatsion texnologiyalarni joriy etish, tashkiliy boshqaruvni takomillashtirish, moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish hamda inson kapitalini rivojlantirish zarur. Ushbu omillarning uyg‘unligi qishloq hududlarida tadbirkorlik subyektlarining barqaror rivojlanishini ta‘minlaydi va milliy iqtisodiyotning umumiy o‘shishiga sezilarli hissa qo‘shadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Marshall A. Principles of Economics. London: Macmillan, 1890, pp. 120–135.
2. Samuelson P. A. Economics. New York: McGraw-Hill, 2010, pp. 45–60.
3. G‘ulomov S. S. Innovatsion iqtisodiyot asoslari. Toshkent: Fan, 2018, 112–125-betlar.
4. Berkinov B. B. Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti. Toshkent: Iqtisodiyot, 2016, 85–97-betlar.
5. Stiglitz J. E. Economics of the Public Sector. New York: W.W. Norton, 2000, pp. 210–225.

UDK: 330.4

IQTISODIY JARAYONLARNI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHDA INTEGRO-DIFFERENSIAL TENGLAMALARNING O‘RNI VA ULARNI TADQIQ ETISH

**РОЛЬ ИНТЕГРАЛЬНО-ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНЫХ УРАВНЕНИЙ В
ЭКОНОМЕТРИЧЕСКОМ МОДЕЛИРОВАНИИ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ И
ИХ ИССЛЕДОВАНИЕ**

**THE ROLE OF INTEGRO-DIFFERENTIAL EQUATIONS IN ECONOMETRIC
MODELING OF ECONOMIC PROCESSES AND THEIR RESEARCH**

Ikromov Axmadjon

Annotatsiya

Ushbu maqolada iqtisodiy jarayonlarning dinamikasini tavsiflashda integro-differensial tenglamalarning (IDT) ahamiyati yoritilgan. Oddiy differensial tenglamalardan farqli o‘laroq, IDTlar iqtisodiy tizimlarning "xotira effekti"ni, ya‘ni o‘tmishdagi ko‘rsatkichlarning joriy holatga ta‘sirini hisobga olish imkonini beradi. Maqolada IDTlarning iqtisodiy talqini, investitsion modellar va resurslardan foydalanish masalalaridagi tatbiqi hamda ularni yechishning zamonaviy usullari tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: ekonometrik model, integro-differensial tenglama, dinamik tizimlar, xotira effekti, investitsiya, barqarorlik, sonli usullar.

В данной статье освещается значение интегро-дифференциальных уравнений (ИДУ) при описании динамики экономических процессов. В отличие от обычных дифференциальных уравнений, ИДУ позволяют учитывать «эффект памяти» экономических систем, то есть влияние прошлых показателей на текущее состояние. В статье проанализированы